

Social Work & Education

© SW&E, 2020

УДК 316.6

DOI: 10.25128/2520-6230.20.2.9.

Микола Піговський,
м. Тернопіль, Україна
mpigovskiy@gmail.com

ORCIDiD: 0000-0003-1972-0959

Піговський, М. (2020). Критерії, показники та рівні сформованості соціальної відповідальності майбутніх фахівців соціальної сфери. *Social Work and Education*. Vol. 7, No. 1. Ternopil-Aberdeen, 2020. pp. 229-235. DOI: 10.25128/2520-6230.20.2.9.

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність дослідження соціальної відповідальності як суспільного явища та характеристики (риси, властивості) індивіда на сучасному етапі розвитку суспільства. На основі структурних компонентів соціальної відповідальності особи (мотиваційного, когнітивного, поведінкового) розроблено критерії її сформованості (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-практичний) та виявлено показники, що відображають основні ознаки критеріїв й передбачають можливість їхнього вимірювання з використанням відповідних методик. Схарактеризовано низький, середній та високий рівні сформованості соціальної відповідальності майбутніх фахівців соціальної сфери. Визначено перспективи подальшого наукового пошуку.

Article history:

Received: February 27, 2020

1st Revision: March 17, 2020

Accepted: May 30, 2020

Ключові слова: майбутній фахівець; персонал; соціальна сфера; соціальна відповідальність; сформованість; критерій; показник; рівень.

Вступ

У сучасний період складних політичних, економічних та соціальних реформувань в Україні надзвичайно важливим для суспільства у цілому та кожного громадянина зокрема є усвідомлення власної соціальної відповідальності. Насамперед це стосується фахівців соціальної сфери – спеціалістів, які одними з перших стають опорою та надають підтримку всім нужденним у непростих життєвих ситуаціях (Відповідальність, 2002, с. 146). Підвищення ефективності професійної діяльності залежить від ефективності підготовки персоналу, реалізація якої – процес, в якому оцінка людських ресурсів (у нашому випадку – майбутніх фахівців соціальної сфери), їх характеристик (наприклад, соціальної відповідальності) відіграє важливу роль (Kryshtanovych, 2019, р. 1). Актуальність дослідження сформованості соціальної відповідальності зумовлена й тим, що вона, як риса характеру особистості, виявляється в усіх сферах життєдіяльності індивіда, і, в свою чергу, постає критерієм оцінювання його взаємодії з іншими членами соціуму. Для характеристики рівнів сформованості соціальної відповідальності використовуються чітко визначені критерії та відповідні їм показники (Кыверялг, 1980, с. 13, Kryshtanovych, 2019, р. 2).

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що соціальна відповідальність неодноразово виступала предметом наукового дослідження. Різні аспекти соціальної відповідальності – її зміст, структуру, види та характеристики описано у працях Л. Будьонної, Н. Вацик, Л. Грицини, В. Грищука, В. Дементова і В. Македон, А. Колота, О. Кузьміна, О. Пирог, О. Полякової, С. Романишин, І. Савченка, Н. Супрун, Л. Чернобай та ін. Поряд з цим, критерії та показники сформованості соціальної відповідальності майбутніх працівників соціальної сфери залишаються не вивченими. Актуальність проблеми та відсутність комплексних досліджень означеного напрямку проблеми зумовили **мету нашої статті** – проаналізувати критерії та показники сформованості соціальної відповідальності майбутніх працівників соціальної сфери.

Методологія дослідження

Методологічні засади процесу формування соціальної відповідальності стосуються організації його на такому рівні, що забезпечував би максимальну результативність, а також критеріїв його ефективності. Ці дві проблеми фокусуються на головному методологічному принципі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, який зобов'язує до забезпечення єдності теоретичних знань, практичних умінь і навичок та формування відповідних вимог до їх фахової компетентності, професійних і особистісних якостей. Означені методологічні засади сприяли виявленню оптимальних методів формування соціальної відповідальності – загальних (філософських), загальнонаукових (аналізу, синтезу, експерименту та ін.), часткових (внутрішньо- та міждисциплінарних) і спеціальних (педагогічних, психологічних, соціологічних, методів соціальної діагностики, соціального контролю та ін.), що дозволило розробити й обґрунтувати критерії, показники та рівні її сформованості.

Основна частина

Соціальна відповідальність майбутнього фахівця соціальної сфери – це стійка стратегія соціальної поведінки особистості, що базується на переконанні в об'єктивній необхідності відносин взаємної залежності членів суспільства й проявляється у свідомому активному освоєнні і виконанні ним професійних та соціальних ролей, а також у його готовності відповідати за отриманий результат (Pihovskyi, 2018, p. 56). Вважаємо, що соціальна відповідальність майбутнього фахівця соціальної сфери являє собою поєднання компонентів:

- когнітивного (система знань індивіда про соціальну відповідальність, усвідомлення прав й обов'язків, розуміння норм і правил поведінки у соціумі, засвоєння способів регулювання відносин між суспільством та особою);

- мотиваційного (прагнення індивіда до змін, пов'язане з: усвідомленням власного місця у суспільстві; почуттям відповідальності за прийняті рішення та вчинки як майбутнього професіонала; прагненням свідомо регулювати свою професійну діяльність, стати висококваліфікованим фахівцем; опануванням необхідними компетенціями; узгодженням особистих і суспільних інтересів);

- поведінкового (забезпечує реалізацію готовності студента здійснювати усвідомлений вибір певної стратегії поведінки) (Pihovskyi, 2018, p. 57).

У практиці сучасних педагогічних досліджень існує низка вимог до обґрунтування як загальних для будь-якого дослідження критеріїв, так і конкретних (у даному випадку тих, які враховують специфіку процесу формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців соціальної сфери). При цьому зазначимо, що характерні ознаки критеріїв визначаються за допомогою встановлення їхніх показників (Кыверялг, 1980, с. 14).

Структура соціальної відповідальності майбутніх фахівців соціальної сфери послугувала основою для визначення відповідних критеріїв сформованості означеної характеристики особистості, а саме:

- мотиваційно-ціннісного (показники: ціннісні орієнтації, мотивація до професійної діяльності, потреба у реалізації власного потенціалу);

- когнітивно-пізнавального (показники: навчальна активність, здатність до пізнання, професійний досвід);

- діяльнісно-практичного (показники: організаторські здібності, активність в навчальній та волонтерській діяльності, самоконтроль) (Колот, 2011, с. 5; Савельєва, 2013, с. 70).

Що стосується рівнів сформованості соціальної відповідальності майбутніх фахівців соціальної сфери, то, враховуючи означені вище критерії і показники, можемо їх схарактеризувати таким чином:

- низький рівень сформованості соціальної відповідальності – студенти безініціативні, мають низьку мотивацію до навчальної та професійної діяльності, неадекватно оцінюють власні можливості; не знають своїх професійних завдань та обов'язків, норм та правил, що регулюють їхню професійну діяльність; не уміють добирати і реалізовувати правильний спосіб поведінки у процесі практичного навчання та стажування, застосовувати свої знання при виконанні професійних завдань, контролювати свою поведінку;

– середній рівень сформованості соціальної відповідальності – студенти малоініціативні, проявляють інтерес до професії, демонструють певні потреби в опануванні професійними знаннями; мають знання про сутність професійної відповідальності, але не розуміють її предмет, не знають норм та правил, що її регулюють; не завжди уміють застосовувати свої знання при виконанні професійних завдань і контролювати свою поведінку;

– високий рівень сформованості соціальної відповідальності – студенти проявляють ініціативу та високу мотивацію до професійної діяльності, мають потребу у творчій реалізації власного потенціалу й самореалізації особистості; добре знають сутність та предмет професійної відповідальності, норми та правила, що регулюють професійну діяльність, свої професійні завдання та обов'язки; уміють застосовувати свої знання при виконанні професійних обов'язків, добирати та реалізовувати правильний спосіб поведінки в конкретній професійній ситуації, контролювати власну поведінку (Кузьмін, 2016, с. 41; Шевчук, 2013, с. 266).

Висновки

Таким чином, соціальна відповідальність майбутніх фахівців соціальної сфери є комплексним утворенням (складається з мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів), а рівні її сформованості (низький, середній, високий) визначаються низкою критеріїв – мотиваційно-ціннісним, когнітивно-пізнавальним та діяльнісно-практичним. Означені критерії характеризуються відповідними показниками. Застосування діагностичного інструментарію в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери дозволить не лише повною мірою виявити ступінь їх готовності до виконання професійних обов'язків, а й вчасно відкоригувати можливі недоліки.

Перспективи подальших досліджень. Майбутні наукові пошуки варто зосередити на дослідженні позитивного закордонного досвіду формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців соціальної сфери.

Література

- Відповідальність. [Філософський енциклопедичний словник](#). (2002. [В. І. Шинкарук](#) (голова редколегії) та ін. Київ: Абрис. 742 с.
- Кыверялг, А. А. (1980). Методы исследований в профессиональной педагогике. Таллинн: Валгус. 334 с.
- Колот, А. М. (2011). Соціальна відповідальність людини як чинник стійкої соціальної динаміки: теоретичні засади. *Україна: аспекти праці: наук.-екон. та сусп.-політ. Журнал*. Вид-во «Праця». № 3. С. 3–9.
- Кузьмін, О. Є. (2016). Соціальна відповідальність: навч. посіб. Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки. 326 с.
- Kryshtanovych, M., Kapitanets, S., Filina, S., Oleksiuk, N., Prodius, O. (2019). Assessment of the effectiveness of strategic personnel management of the company. *Academy of Strategic Management Journal (ASMJ)*. Volume 18, Special Issue 1. P. 1–6.

Піговський, М. (2018). Соціальна відповідальність фахівця соціальної сфери як вагомий чинник результативності його професійної діяльності, *Social Work and Education*, Vol. 5, No. 4, pp. 56–65.

Савельєва, В. (2013). Формування соціальної відповідальності у студентів-менеджерів у технічному університеті. *Вісник НТУУ «КПІ»*; Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка; Випуск 2. С. 70.

Скірко, Р. Л. (2010). Формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя. 20с.

Шевчук, О. С. (2013). Соціальна відповідальність як складова професійної підготовки майбутнього психолога. *Психологічні науки: зб. наук. пр.* Вип. 2. С. 264–268

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE FUTURE SOCIAL SPECIALISTS

Mykola Pihovskyi, Ternopil, Ukraine, mpigovskiy@gmail.com.

Abstract. *The article substantiates the relevance of the study of social responsibility as a social phenomenon and characteristics (features, properties) of the individual at the present stage of development of society. Indicated that increased productivity depends on effective staff training, the implementation of which is a process in which evaluation of human resources, their characteristics plays an important role. The relevance of the study of formation of social responsibility due to the fact that she, as a character trait of an individual is manifested in all spheres of life of an individual and, in turn, appears as a criterion in the evaluation of its interaction with the other members of society. On the basis of the structural components of social responsibility of the individual (motivational, cognitive, and behavioral) developed criteria of its formation (motivational-value, cognitive-cognitive, activity and practical) and identified indicators reflecting the main criteria characteristics and include the possibility of measurement using appropriate techniques. It is characterized by low, medium and high levels of formation of social responsibility of future specialists of social sphere. It is indicated that the use of diagnostic tools in the process of professional training of future experts in social sphere will not only fully reveal their degree of readiness to perform professional duties, but in time to correct possible deficiencies. It is noted that future scientific research should focus on the study of positive foreign experience of formation of social responsibility of future specialists of social sphere.*

Key words: *future specialist; staff; social sphere; social responsibility; formation; criterion; indicator; level.*

References

- Responsibility. Philosophical Encyclopedic Dictionary. V. I. Shynkaruk (Head of the Editorial Board) and others. Kiev: Abris. 742 p. [in Ukrainian].
- Kiveralg, A. A. (1980). Methods of research in professional pedagogy. Tallinn: Valgus. 334 p. [in Ukrainian].
- Kolot, A. M. Social responsibility of a person as a factor of sustainable social dynamics: theoretical foundations. Ukraine: aspects of labor: scientific-economical. and susp. magazine. Issue «Labor». № 3. pp. 3–9. [in Ukrainian].
- Kuzmin, A. E. (2016). Social responsibility. Nat. Univ. «Lviv. Polytechnics». Lviv: View of Lviv. polytechnics. 326 p. [in Ukrainian].
- Kryshchanovych, M., Kapitanets, S., Filina, S., Oleksiuk, N., Prodius, O. (2019). Assessment of the effectiveness of strategic personnel management of the company. Academy of Strategic Management Journal (ASMJ). Volume 18, Special Issue 1. P. 1–6.

Pihovskyi, M. (2018). Social responsibility of a specialist in the social sphere as a significant factor in the effectiveness of his professional activity, *Social Work and Education*, Vol. 5, No. 4, pp. 56–65. [in Ukrainian].

Savelieva, V. (2013). Formation of Social Responsibility in Students-Managers at the Technical University. *Bulletin of NTUU «KPI»; Series: Philosophy. Psychology. Pedagogy*; Issue 2. pp. 70. [in Ukrainian].

Skirko, R. L. (2010). Formation of social competence of future practical psychologists in the process of vocational training: author. diss. ... cand. ped. sciences: 13.00.04. Classic. private. Univ. Zaporizhyya. 20 p. [in Ukrainian].

Shevchuk, O. S. (2013). Social responsibility as a component of professional training of future psychologist. *Psychological sciences: Coll. of sciences. Ave. Vip. 2*, pp. 264–268. [in Ukrainian].